

การประเมินผลระหว่างการศึกษาฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชนผ่านกิจกรรมสัมมนาในชั้นเรียน

สุนทรี วัชรดำรงกุล และ สกิตพงษ์ ธนวิริยะกุล

ภาควิชาเภสัชศาสตร์สังคมและบริหาร คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: เพื่อประเมินผลกิจกรรมสัมมนาที่จัดระหว่างการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชน ในด้านความพึงพอใจต่อกิจกรรมสัมมนา ตลอดจนความรู้ และทักษะ ของนิสิตชั้นปีที่ 4 หลักสูตรเภสัชศาสตรบัณฑิต คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย **วิธีการวิจัย:** กิจกรรมสัมมนามีในระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกรกฎาคม 2557 โดยให้นิสิตนำเสนอและรายงานกรณีศึกษาที่กำหนดให้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามชนิดตอบด้วยตนเองในการประเมินผลของกิจกรรมจากนิสิต นอกจากนี้ ยังใช้การสนทนากลุ่มในกลุ่มคณาจารย์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรม **ผลการวิจัย:** นิสิตมากกว่าร้อยละ 70 มีความพึงพอใจในรูปแบบของกิจกรรมสัมมนาที่กำหนดโดยเฉพาะการวิจารณ์และให้ความเห็นของคณาจารย์ที่มีความชำนาญและประสบการณ์ที่หลากหลายสาขา นิสิตได้รับการกระตุ้นให้เกิดการคิดเชิงวิพากษ์ และเรียนรู้ตัวอย่างรอบด้านจากหลายมุมมอง นิสิตรายงานว่า สิ่งที่มีผลต่อความรู้และทักษะซึ่งได้จากการเข้าร่วมสัมมนามากที่สุด คือ การวิจารณ์ของคณาจารย์ในแต่ละกิจกรรม และการสืบค้นด้วยตนเอง ส่วนเรื่องที่ต้องปรับปรุง คือ การสังสรรค์วรรณกรรม เนื่องจากข้อจำกัดด้านความรู้และความเข้าใจ **สรุป:** กิจกรรมสัมมนาในชั้นเรียนนี้ ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของนิสิตและสามารถประเมินความรู้และทักษะทางวิชาชีพของนิสิตเพื่อการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอน

คำสำคัญ: การประเมินผล การประเมินผลระหว่างเรียน การฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพ การสัมมนา

รับต้นฉบับ: 13 ธค. 2557, รับลงตีพิมพ์: 17 กพ. 2558

ผู้ประสานงานบทความ: สุนทรี วัชรดำรงกุล ภาควิชาเภสัชศาสตร์สังคมและบริหาร คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330 E-mail: Suntaree.W@chula.ac.th

บทนำ

รายวิชาการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชน เป็นรายวิชาบังคับในหลักสูตรเภสัชศาสตรบัณฑิตของนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการบริหารทางเภสัชกรรม (pharmaceutical care) และสาขาวิชาเภสัชศาสตร์ (pharmaceutical sciences) ของคณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเป็นการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพภาคบังคับพื้นฐานในร้านยา เพื่อให้นิสิตมีประสบการณ์และทักษะในงานบริการเภสัชกรรมชุมชน

การจัดการเรียนการสอนโดยการฝึกปฏิบัติงานดังกล่าว เป็นการดำเนินการภายใต้ความรับผิดชอบของคณะอนุกรรมการการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชนของคณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม แหล่งฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชน (ร้านยา) ได้รับการจัดสรรมาจากความร่วมมือระหว่างคณะฯ กับศูนย์ประสานงานการศึกษาเภสัชศาสตร์แห่งประเทศไทย (ศ.ศ.ภ.ท.) ที่ทำหน้าที่ในการจัดเตรียมและจัดสรรแหล่งฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชนพร้อมจัดทำคู่มือการฝึกปฏิบัติงาน และแนวทางการ

ประเมินการฝึกงานให้กับคณะเภสัชศาสตร์ทุกสถาบันในประเทศไทย (1) ทำให้แหล่งฝึกงานของนิสิตกระจายตามการจัดสรรโควตา ซึ่งประกอบด้วยแหล่งฝึกทั้งในรูปแบบร้านยาเดี่ยว (independent) ร้านยาลูกโซ่ (chain) และร้านยาแบบแฟรนไชส์ (franchise) แหล่งฝึกร้านยาจึงมีความหลากหลายและมีระดับมาตรฐานที่แตกต่างกันไป

การฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพ จัดเป็นการเรียนรู้ตามสภาพจริงหรือจากประสบการณ์ (experiential learning) โดยมีผู้ให้นิยามไว้ว่า หมายถึง “การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงประสบการณ์และการเรียนรู้ไว้ด้วยกัน มีการเชื่อมโยงเนื้อหาที่เรียนกับโลกแห่งความเป็นจริง โดยมุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ที่มีความหมาย โดยผู้เรียนได้ใช้วิธีการสืบสอบ คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินและตัดสินใจได้เอง โดยใช้กระบวนการเป็นยุทธศาสตร์ในการคิดอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมายที่แสดงความสำเร็จของการทำงาน และผู้เรียนสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติในชีวิตจริงได้” (2) และเป็นโอกาสให้ผู้เรียนในการประยุกต์องค์ความรู้ทางทฤษฎีไปใช้จริงในทางปฏิบัติ

ดังนั้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนในรายวิชานี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คณะอนุกรรมการการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชนของคณะเภสัชศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้จัดให้มีระบบการเรียนการสอนที่ทางมหาวิทยาลัยสามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการประเมินและพัฒนาการเรียนรู้ของนิสิตในช่วงของการฝึกปฏิบัติงานในรูปแบบของการจัดให้มีกิจกรรมสัมมนา (seminar) เพิ่มเติมในระหว่างการฝึกปฏิบัติงาน (3) โดยกำหนดให้นิสิตเภสัชศาสตร์ต้องมาร่วมกิจกรรมสัมมนาที่คณะเภสัชศาสตร์รวม 3 ครั้ง ๆ ละ 3 ชั่วโมงในระหว่างการฝึกปฏิบัติงานแต่ละผลัด ด้วยหวังว่าจะสามารถกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และเสริมกระบวนการเรียนรู้ในระหว่างฝึกปฏิบัติงานได้ (on the job training)

การจัดกิจกรรมสัมมนาเพิ่มเติมในระหว่างการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชน จึงเป็นกิจกรรมในรูปแบบใหม่ที่มุ่งหมายให้สถาบันการศึกษาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในระหว่างการฝึกปฏิบัติงาน นอกเหนือไปจากการนิเทศแหล่งฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพตามระบบปกติ หรือการประเมินหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกปฏิบัติงาน (summative evaluation) ซึ่งช่วยให้มีการ

ประเมินและพัฒนาการเรียนรู้ของนิสิตในระหว่างการฝึก (formative evaluation) คณะอาจารย์สามารถรับทราบปัญหาอุปสรรค และช่วยในการแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว ทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับนิสิตหรือแหล่งฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพ ดังนั้น การศึกษาวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินกิจกรรมสัมมนาที่จัดระหว่างการฝึกปฏิบัติงานร้านยาตามความพึงพอใจต่อกิจกรรมสัมมนา ตลอดจนความรู้และทักษะของนิสิตในระหว่างการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชนโดยผ่านการรายงานกรณีศึกษาที่กำหนด

วิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการประเมินการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมสัมมนาในระหว่างการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชน (experiential learning) ของนิสิตชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 150 คน ของคณะเภสัชศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นระยะเวลา 1 ผลัดหรือ 5 สัปดาห์ ในช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกรกฎาคม 2557

กิจกรรมสัมมนา

นิสิตที่ฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมถูกแบ่งออกเป็น 2 ผลัด ๆ ละ 5 สัปดาห์ กำหนดให้มีกิจกรรมสัมมนา ณ คณะเภสัชศาสตร์ ผลัดละ 3 ครั้งในสัปดาห์ที่ 2, 3 และ 4 ของการฝึกงาน นิสิตในแต่ละแหล่งฝึกจะได้รับมอบหมายให้จัดทำรายงาน 1 เรื่อง (ประมาณ 1-2 คนต่อกลุ่มต่อผลัด) พร้อมนำเสนอในการสัมมนา ในหัวข้อดังนี้ กรณีศึกษาการคัดกรองโรค (disease screening) การวิเคราะห์บทความวิจัยในรูปแบบของการสังสรรค์วรรณกรรม (journal club) และกรณีศึกษาโรคหรืออาการผู้ป่วยที่น่าสนใจ แล้วเขียนเป็น SOAP note (Subjective, Objective, Action และ Plan)

กิจกรรมสัมมนาในแต่ละครั้งจัดแบ่งออกเป็น 3 ห้องย่อยโดยจัดแบ่งนิสิตและหัวข้อรายงานตามความเหมาะสมประมาณ 6 เรื่องต่อห้องย่อยต่อครั้ง นิสิตแต่ละกลุ่มนำเสนอรายงานเรื่องละไม่เกิน 30 นาทีรวมเวลาซักถาม จัดให้มีคณาจารย์ที่ดูแลในแต่ละห้องย่อยให้ครบถ้วนใน 3 สาขาวิชา คือ อาจารย์สายเภสัชศาสตร์ สังคมและบริหาร อาจารย์สายเภสัชกรรมปฏิบัติ หรือเภสัช

กรรมคลินิก หรือการบริหารทางเภสัชกรรม และอาจารย์
สายเภสัชภัณฑ์ หรือเภสัชอุตสาหกรรม หรือเภสัช
กรรมการผลิต เนื่องจากในการฝึกปฏิบัติงานงานบริหาร
ทางเภสัชกรรมในเภสัชกรรมชุมชน นิสิตจำเป็นต้องมี
การบูรณาการความรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านผู้ป่วย ด้าน
ผลิตภัณฑ์ และด้านสังคม

การประเมินผลการจัดกิจกรรม

ผู้วิจัยจัดให้มีการประเมินผลหลังจากเสร็จสิ้นการ
สัมมนาในแต่ละผลัด โดยประเมินผลด้วยแบบสอบถาม
แบบตอบด้วยตนเองทางออนไลน์ (online self-
administered questionnaire) จากนิสิต และประเมินผล
ด้วยการสนทนากลุ่ม (focus group) ในคณาจารย์ที่ดูแล
โดยมีการสนทนาถึงระดับความรู้และทักษะของนิสิต ผล
ของการตอบคำถามของนิสิตระหว่างนำเสนอใน
ห้องสัมมนา และผลการตรวจรายงานของนิสิต

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

การประเมินผลระหว่างการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพ
เภสัชกรรมชุมชนผ่านกิจกรรมสัมมนาในชั้นเรียนมีการเก็บ
รวบรวมข้อมูลจากทั้งคณาจารย์ผู้ดูแลและนิสิตเภสัช
ศาสตร์ ผลการศึกษาสรุปได้ 2 ส่วน คือ ความพึงพอใจของ
นิสิตต่อรูปแบบกิจกรรมการสัมมนา และความคิดเห็นของ
คณาจารย์ต่อความรู้และทักษะของนิสิต ดังหัวข้อต่อไปนี้

ตารางที่ 1. ความพึงพอใจในรูปแบบกิจกรรมสัมมนา ของนิสิต (n = 42)

หัวข้อประเมินผล	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่มี ความเห็น
การจัดประเมินผล	30	6	6
ระหว่างฝึกปฏิบัติงาน รวม 3 ครั้ง	(71%)	(14%)	(14%)
การกำหนดหัวข้อการ รายงาน	32	5	5
	(76%)	(12%)	(12%)
การกำหนดให้มี คณาจารย์ 3 สาขา ใน การประเมินผล	36	-	5
	(88%)		(12%)

ความพึงพอใจของนิสิตต่อรูปแบบการสัมมนา

นิสิตตอบแบบประเมินผลออนไลน์ (online) รวม
ทั้งสิ้น 42 คน โดยมากกว่าร้อยละ 70 พึงพอใจในรูปแบบ
กิจกรรมสัมมนา ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดหัวข้อรายงาน
การมีคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญดูแลครบทั้ง 3
สาขาวิชา จำนวนครั้งในการจัดสัมมนา (ตารางที่ 1)
ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้และทักษะจากการเข้าร่วมสัมมนา
มากที่สุด คือ การวิจารณ์ของคณาจารย์ที่ดูแลประจำห้อง
ย่อยและการสืบค้นด้วยตนเอง (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2. ปัจจัยที่นิสิตรายงานว่ามีผลต่อการเรียนรู้ และทักษะในกิจกรรมสัมมนา (n = 42)

ปัจจัยการเรียนรู้	จำนวน (ร้อยละ)
การวิจารณ์ของคณาจารย์	27 (64%)
การสืบค้นด้วยตนเอง	21 (50%)
การถามตอบในชั้นเรียน	20 (48%)
การเขียนรายงาน	14 (33%)
การรายงานหน้าชั้นเรียน	14 (33%)

เมื่อสอบถามความคิดเห็นของนิสิตต่อการพัฒนา
ความรู้และทักษะทางวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชนที่ได้รับจาก
กิจกรรมสัมมนานี้บนสเกล 1-10 พบว่า นิสิตให้คะแนนใน
ส่วนของการพัฒนาความรู้และทักษะมากที่สุด 3 เรื่อง
(คะแนนเฉลี่ย 7.06-7.37) คือ การเขียน SOAP Note การ
วิเคราะห์โรคและยาโดยใช้หลักการของ IESAC (I=
Indication, E= Efficacy, S= Safety, A= Adherence, และ
C= Cost) และการประเมินปัญหาจากการใช้ยา (Drug
Related Problems, DRPs) (ตารางที่ 3)

ผลสรุปโดยภาพรวม นิสิตมีความพึงพอใจ
ถึงแม้ว่าในช่วงแรกนิสิตคิดว่าจะเป็นการเพิ่มภาระงาน แต่
เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว รู้สึกว่ามีประโยชน์มาก
สามารถนำบางหัวข้อที่สัมมนาไปใช้ในการฝึกปฏิบัติงาน
จริงได้ด้วย การมีคณาจารย์หลายสาขามาวินิจฉัยให้
ความเห็นช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และคิดอย่างรอบ
ด้าน สามารถเรียนรู้จากหลายมุมมองที่เป็นไปตามความ
เชี่ยวชาญของคณาจารย์ในแต่ละสาขาวิชา ทำให้ได้รับ
ข้อมูลที่หลากหลาย ส่วนเรื่องที่ต้องปรับปรุง คือ การ
สังสรรค์วรรณกรรม (journal club) ที่นิสิตยังขาดความ

ตารางที่ 3. ระดับการพัฒนาความรู้และทักษะทางวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชนที่รายงานโดยนิสิต (n = 42)

ทักษะ	ค่าเฉลี่ย ¹	SD
1. การเขียน SOAP note ²	7.37	2.08
2. การวิเคราะห์โรคตามหลักการ IESAC ³	7.27	1.97
3. ปัญหาจากการใช้ยา (DRPs)	7.06	1.87
4. การสังสรรค์วรรณกรรม (journal club)	6.23	2.23
5. การคัดกรองโรค (disease screening)	6.17	2.32

1: คะแนนเต็ม 10 คะแนน

2: SOAP: S=Subjective, O=Objective, A=Action และ P=Plan

3: IESAC: I= Indication, E= Efficacy, S= Safety, A= Adherence และ C= Cost

เข้าใจ ไม่แน่ใจว่าความรู้ที่มีอยู่ถูกต้องหรือไม่ ซึ่งควรมีการเตรียมนิสิตก่อนออกไปฝึกงานในหัวข้อการประเมินและการสังสรรค์วรรณกรรม

การประเมินความรู้และทักษะใหม่มุมมองของคณาจารย์

การศึกษานี้ได้มีการประเมินความรู้และทักษะของนิสิต รวมทั้งปัญหาที่พบจากการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพ โดยการสนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนและสรุปความคิดเห็นจากคณาจารย์ที่ดูแล เข้าฟัง และประเมินการนำเสนอระหว่างฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชนของนิสิต สรุปผลได้ดังนี้

ภาพรวมการนำเสนอรายงาน

นิสิตมีพัฒนาการที่ดีในแต่ละครั้งที่เข้าร่วมกิจกรรมสัมมนา กล่าวแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมมากขึ้น สังเกตได้จากการนำเสนอในเรื่องการคัดกรอง และการสังสรรค์วรรณกรรม นิสิตนำเสนอในแง่มุมจากสามสาขาวิชา (การบริหารทางเภสัชกรรม ผลิตภัณฑ์ และเภสัชศาสตร์สังคมและบริหาร) ได้ดีขึ้น นิสิตมีการนำเสนอที่ได้ออกมาจากการเรียนรู้ในห้องเรียนไปปรับปรุงในการทำรายงาน และการนำเสนอมีรายละเอียดถูกต้องตาม

หลักวิชาการมากขึ้น มีการนำข้อบกพร่องที่เพื่อน ๆ ได้รับคำชี้แนะจากคณาจารย์ไปปรับปรุงงานในส่วนของกลุ่มตนเองก่อนการนำเสนอ

ในกิจกรรมการฝึกการคัดกรองโรค (disease screening) ที่ทางคณะฯ กำหนดให้นิสิตบางกลุ่มรายงานพบว่า อาจารย์แหล่งฝึกบางแห่งไม่ให้ความร่วมมือ ทางคณะได้อธิบายนิสิตว่า เป็นการเสริมประสบการณ์สำหรับนิสิตเอง จะทำได้ดีหรือไม่ดี ประสบความสำเร็จหรือไม่นั้นไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เนื่องจากต้องการให้นิสิตได้มีโอกาสฝึกและเสริมสร้างทักษะการสื่อสาร โดยเฉพาะนิสิตสาขาเภสัชศาสตร์ ซึ่งหากพ้นจากการฝึกงานในร้านยาภาคบังคับแล้ว นิสิตจะไม่มีโอกาสสัมผัสและมีประสบการณ์ในด้านนี้อีก ทำให้ขาดมุมมองในงานบริหารทางเภสัชกรรมชุมชน

ส่วนกรณีศึกษา (case-study) ที่กำหนดให้นิสิตเขียนนำเสนอในรูปแบบ SOAP note แบบสั้น พบว่า ในส่วนของการวางแผนการรักษา (plan) นิสิตมักนำเสนอหรือให้คำแนะนำผู้มารับบริการอย่างกว้าง ๆ ตามหลักทฤษฎี เช่น การให้ออกกำลังกายมาก ๆ หลีกเลี้ยงปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ แต่ยังไม่ชัดเจนว่ามีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลและการนำไปใช้ได้ทางปฏิบัติ กล่าวคือ ไม่เชื่อมโยงระหว่างข้อมูลที่ได้จากการซักประวัติกับแผนการรักษา ทำให้การนำเสนอรายงานมีลักษณะของการทบทวนรายงานวิชาการมากกว่าการมุ่งเน้นวิเคราะห์กรณีศึกษานั้น ๆ และเสนอแนวทางการจัดการให้เหมาะสมกับผู้ป่วยเฉพาะราย

สำหรับเอกสารรายงานที่นำเสนอ พบว่า นิสิตส่วนใหญ่ยังไม่ใส่เลขหน้าในเอกสารรายงานที่นำเสนอ การจัดทำหน้าไม่เรียบร้อย ทั้ง ๆ ที่อาจารย์ผู้ประเมินได้กำชับไว้ตั้งแต่แรก และก็ไม่ใช้ครั้งแรกที่นิสิตต้องทำรายงานส่ง นิสิตยังไม่เขียนเอกสารอ้างอิงตามรูปแบบที่ถูกต้องทางวิชาการทั้งในส่วนเนื้อหาและในรายการของเอกสารอ้างอิง

การตอบคำถามที่นอกเหนือจากที่นิสิตเตรียมกรณีศึกษามา นิสิตมักจะไม่ตอบไม่ได้ หรือเบี่ยงประเด็นว่าไม่ได้หาข้อมูลมาสนับสนุนและไม่แสดงความใส่ใจในการหาคำตอบมารายงานในครั้งถัดไป (แต่อาจจะเกิดจากความไม่ชัดเจนของคำแนะนำของคณาจารย์ที่ว่า ถ้าหากมีคำถามที่นิสิตยังตอบไม่ได้ นิสิตจะต้องไปหาคำตอบมารายงานในครั้งถัดไป นอกจากนี้การนำเสนอครั้งถัดไปไม่ได้ใช้เวลาในการนำเสนอข้อมูลตรงนี้ไว้ และไม่ได้ออก

ช่องทางอื่นที่นิสิตสามารถตอบคำถาม) แต่ในบางกลุ่มก็เตรียมตัวมาดีในประเด็นการหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาของตัวเอง ถึงแม้จะไม่ใช้ประเด็นหลักในการนำเสนอก็ตาม

การมีคณาจารย์ที่เชี่ยวชาญเฉพาะทางในแต่ละสาขา (การบริหารทางเภสัชกรรม ผลิตภัณฑ์ และเภสัชศาสตร์สังคมและบริหาร) ทำให้เกิดความหลากหลายในเรื่องของมุมมองของคณาจารย์แต่ละท่าน นิสิตจึงได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

ความรู้และทักษะ กับการพัฒนาการเรียนการสอนของภาควิชา ที่เกี่ยวข้อง

จากรายงานกรณีศึกษาต่าง ๆ และการถามตอบในชั้นเรียน พบว่า นิสิตยังมีข้อจำกัดในด้านความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่ยังไม่สามารถนำมาใช้บูรณาการในการฝึกปฏิบัติงานได้ ซึ่งสามารถสรุปเป็นปัญหาที่พบแยกตามภาควิชา ที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภาควิชาเภสัชกรรมปฏิบัติ หรือเภสัชกรรมคลินิก หรือการบริหารทางเภสัชกรรม

1.1 การสังสรรค์วรรณกรรม (journal club)

นิสิตส่วนใหญ่ไม่ทราบว่า หลักเกณฑ์ที่ตนเองใช้นั้นเป็นหลักเกณฑ์จากที่ใด ซึ่งจริง ๆ มีหลายหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกัน และอาจจะต่างในแต่ละสาขาความเชี่ยวชาญ นิสิตควรจะทราบเพื่อการเลือกใช้ในอนาคต เช่น PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses, QUOROM (Quality Of Reporting Of Meta-analyses) เป็นต้น

นิสิตยังขาดการประเมินคุณภาพของบทความวิจัยในภาพรวม เช่น บทความวิจัยมีคุณภาพดีหรือไม่ ข้อมูลน่าเชื่อถือหรือไม่

นิสิตบางกลุ่มยังใช้แหล่งอ้างอิงที่ค่อนข้างเก่าในการสังสรรค์วรรณกรรม (journal club)

การวิเคราะห์เนื้อหาจากบทความวิจัย ยังไม่ใช้หลักการทางวิชาการที่ถูกต้อง เช่น นิสิตวิเคราะห์จากบทคัดย่อ (abstract) เพียงจุดเดียว

ยังขาดการคิดพิจารณาความน่าเชื่อถือตามหลักการทางวิชาการ เช่น จำนวนตัวอย่างเพียงพอหรือไม่ วิธีการวิจัยถูกต้องน่าเชื่อถือหรือไม่ งานวิจัยมีข้อจำกัด

(limitation) หรือไม่ มืดคติ (bias) ในการวิจัยหรือไม่อย่างไร

1.2 การจ่ายยาและทักษะการสื่อสาร (dispensing & communication skills)

ในเรื่องการซักประวัติผู้ป่วย นิสิตมีความคิดในใจ (mindset) ว่าผู้ป่วยเป็นอะไร ไม่ได้นึกถึงว่าจริง ๆ ปัญหาของผู้ป่วยคืออะไร (มีเพียง student's view แต่ขาด professional view) สิ่งนี้ส่งผลให้การเขียน SOAP note ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถใช้ในการสื่อสาร เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับผู้ป่วยหรือการวางแผนที่มีประสิทธิภาพในการบริหารทางเภสัชกรรมแก่ผู้ป่วยได้

นิสิตใช้คำถามเปิด ซึ่งบางครั้งอาจจะได้คำตอบไม่ถูกต้อง และนิสิตไม่มีการสอบถามทวนกลับความเข้าใจของผู้ป่วย รวมทั้งบางครั้งผู้ป่วยไม่ได้มาซื้อยาเอง (ให้เพื่อนมาซื้อให้) ไม่มีการสอบถามข้อมูลโดยตรงจากผู้ป่วย

นิสิตบางกลุ่มไม่คำนึงถึงสภาพที่เป็นจริงในการให้คำแนะนำผู้ป่วย เช่น แนะนำให้ผู้ป่วยไม่ควรทานเกลือเกินวันละ 6 กรัม แต่ไม่แนะนำให้ระงับอาหารบางอย่างที่ไม่เห็นปริมาณเกลือชัดเจน เช่น ของหวาน น้ำอัดลม

นิสิตบางกลุ่ม ไม่สนใจเรียนรู้ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ในตลาด ทำให้ขาดคุณภาพในการดูแลผู้ป่วย เช่น แนะนำให้ผู้ป่วยไปซื้อน้ำที่ร้านสะดวกซื้อแล้วมาผสมผงน้ำตาลเกลือแร่ (Oral rehydration salt, ORS) โดยที่ไม่ทราบว่า ORS แต่ละยี่ห้อที่มีปริมาณเกลือแร่ที่ต่างกัน ปริมาณน้ำที่ใช้ผสมก็ต่างกัน และไม่ระมัดระวังว่า ORS บางยี่ห้อที่มีทั้งแบบผสมน้ำเป็นแก้วและเป็นขวด

ขาดความครบถ้วนของคำถามที่ใช้ในการซักถาม

1.3 การคัดกรองโรค (disease screening)

นิสิตไม่มีการแจ้งเวลาที่ต้องใช้กับผู้ป่วย ทำให้บางครั้งไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ครบถ้วน เนื่องจากผู้ป่วยรีบ

แหล่งฝึกบางแห่งไม่เห็นด้วยที่คณะฯ กำหนดให้ นิสิตฝึกกิจกรรมคัดกรองโรคในร้านยา อาจเนื่องจากมีประสบการณ์ที่ไม่ดีจากประสบการณ์ส่วนตัว และ/หรือร้านยาในห้างสรรพสินค้าที่ไม่เน้นงานบริหารทางเภสัชกรรม ทำให้ไม่ให้การสนับสนุนนิสิตในกิจกรรมนี้

แหล่งฝึกบางแห่ง โดยเฉพาะในห้างสรรพสินค้า ไม่ค่อยมีโอกาสในการทำเรื่องคัดกรองนัก และจะไม่มี ความต่อเนื่องในงานบริการประเภทนี้

1.4 การเขียนกรณีศึกษาในรูปแบบ SOAP note
นิสิตยังเขียน SOAP note ไม่สมบูรณ์ถูกต้อง เช่น นิสิตระบุแต่ชื่อยา แต่ขาดวิธีรับประทานยา ชื่อสามัญทางยา ความแรง หรือรูปแบบเภสัชภัณฑ์ เป็นต้น

ผู้ป่วยบางรายมาที่ร้านยา 2 ครั้ง นิสิตบางกลุ่มเขียน SOAP note ทั้งสองครั้งรวมกัน ทำให้ต้องอ่านด้วยความตั้งใจว่า กำลังกล่าวถึง SOAP ในวันใด

ยังไม่เข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลที่ได้รับ (S, O) เพื่อมาใช้ในการประเมินผล (A) และการวางแผน (P) ทำให้การเขียน SOAP เป็นไปในลักษณะเชิงวิชาการทั่วไปของเรื่องโรคและยา ยังไม่สามารถเชื่อมโยงเพื่อให้บริการกับผู้ป่วยเฉพาะรายได้

2. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภาควิชาวิทยาการเภสัชกรรมหรือเภสัชอุตสาหกรรม

นิสิตไม่ทราบรูปแบบเภสัชภัณฑ์ (dosage form) ที่ใช้ว่าแตกต่างกันเช่นไร เช่น เจลต่างจากครีมอย่างไร เมื่อให้นิสิตไปหยิบยาที่ไม่สามารถหยิบได้ ไม่ทราบความแตกต่างระหว่าง water in oil และ oil in water

นิสิตไม่ทราบว่า คุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่พิจารณาจากอะไร ต้องทดสอบอย่างไร เช่น การทดสอบการละลาย (dissolution test)

นิสิตไม่มีการเปรียบเทียบความแตกต่างของรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ต่างกันว่า ทำไมจึงตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์รูปแบบนั้น ๆ

นิสิตไม่ทราบว่าควรจะให้คำแนะนำผู้ป่วยอย่างไร หากมีการใช้ยาครีม 2 ตัวร่วมกัน

นิสิตไม่ทราบว่าควรจะให้คำแนะนำผู้ป่วยอย่างไร หากยานั้นมีรูปแบบเภสัชภัณฑ์พิเศษ เช่น enteric coated tablet

3. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภาควิชาเภสัชศาสตร์ สังคมและบริหาร

3.1 การสังสรรค์วรรณกรรม (journal club)

ในการค้นหาและคัดเลือกบทความวิจัยเพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการสังสรรค์วรรณกรรม นิสิตยังไม่สามารถคัดเลือกได้ว่า บทความวิจัยไหนดีหรือไม่ ควรมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกอย่างไร

นิสิตยังขาดการประเมินบทความวิจัยในภาพรวมว่า สรุปแล้วบทความวิจัยมีคุณภาพหรือไม่ ข้อมูลน่าเชื่อถือหรือไม่ เพราะเหตุใด ไม่มีเกณฑ์ในการประเมิน

ว่า บทความวิจัยใดดีหรือไม่ ไม่สามารถอ่านและดึงประเด็นสำคัญของบทความวิจัยออกมาได้

นิสิตประเมินคุณภาพบทความวิจัยจากบทคัดย่อ (abstract) เป็นหลัก ไม่พิจารณาไปถึงเนื้อหาสาระสำคัญในบทความ

ไม่มีการนำไปประเมินเปรียบเทียบกับบทความวิจัยอื่นที่ใกล้เคียงกัน

นิสิตไม่สามารถอธิบายได้ว่า ผลทางสถิติ น่าเชื่อถือหรือไม่เพียงใด วิธีการทางสถิติที่เลือกใช้ ในบทความวิจัยเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และไม่มีการวิเคราะห์ถึงจำนวนของตัวอย่างว่าเหมาะสมเพียงใด

3.2 กฎหมายและการสื่อสาร (laws & communication skills)

นิสิตบางกลุ่มมีการนำเสนอว่าให้จ่ายยา steroids และ tramadol โดยไม่ระวังในด้านกฎหมาย

การเก็บรักษาข้อมูลคนไข้ นิสิตบางกลุ่มใส่ชื่อและที่อยู่ของผู้ป่วยในรายงานมาด้วย

ทักษะการนำเสนอ (presentation skill) เช่น นิสิตบางกลุ่มไม่ได้ใส่เลขหน้าในรายงาน และขนาดตัวอักษรของ powerpoint ไม่ชัดเจน ไม่เขียนเอกสารอ้างอิงตามรูปแบบที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

การตรงต่อเวลา

นิสิตยังขาดจิตสำนึกในการรักษาผู้ป่วยแบบองค์รวม (holistic approach) เช่น การคัดกรองโรคโดยไม่มี การติดตามความต่อเนื่อง

4. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภาควิชาอาหารและเภสัชเคมี

นิสิตไม่ค่อยสนใจเรื่องของอาหารสำหรับผู้ป่วย อาหารที่ควรแนะนำให้งดหรือลดปริมาณ

นิสิตยังไม่ได้สนใจเรื่องอาการไม่พึงประสงค์ของอาหารและยา เช่น ผลของนมกับยา PPIs

ไม่มีการสอบถามเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร

5. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภาควิชาเภสัชเวชหรือเภสัชพิษวิทยา

นิสิตไม่มีการซักถามเกี่ยวกับสมุนไพร หรือยาแผนไทยที่ผู้ป่วยอาจใช้

6. ปัญหาอื่น ๆ

อาจารย์ผู้ประเมินเห็นพ้องตรงกันว่า การมีอาจารย์จาก 3 ด้าน คือ ทางด้านผลิตภัณฑ์ (product)

ด้านผู้ป่วย (patient) และด้านสังคม (social) ทำให้บัณฑิตได้เห็นมุมมองที่แตกต่างและครอบคลุม รวมทั้งอาจารย์เองก็ได้เรียนรู้ไปกับบัณฑิตด้วยในเวลาเดียวกัน

อาจารย์ผู้ประเมินยังขาดความรู้รอบ เช่น IESAC หรือองค์ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นเพื่อใช้ในการประเมินการฝึกงานของบัณฑิต ควรมีการพัฒนาอาจารย์ร่วมด้วย

ยังขาดประเด็นหัวข้อการจัดการ เช่น การตรวจสอบวันหมดอายุของยา กิจกรรมอื่น ๆ (เช่น การเยี่ยมบ้าน การเลิกบุหรี่ เป็นต้น) และกฎหมาย ซึ่งเป็นข้อกำหนดพื้นฐานที่บัณฑิตควรรู้ในการสอบใบประกอบวิชาชีพด้วย

ควรมีการเน้นนิสิตก่อนออกไปฝึกงานในประเด็นทัศนคติ มารยาท และพฤติกรรมของนิสิตในขณะฝึกปฏิบัติงาน เช่น การพูดจาและการใช้โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

นิสิตมีความพึงพอใจต่อการจัดสัมมนา ถึงแม้ว่าในช่วงแรกคิดว่าจะเป็นการเพิ่มภาระงาน แต่เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมแล้วรู้สึกว่ามีประโยชน์มาก บางหัวข้อที่สัมมนาสามารถนำไปใช้ในการฝึกปฏิบัติงานจริงได้ด้วยการมีคณาจารย์หลายสาขาความเชี่ยวชาญมาวิจารณ์ให้ความเห็นหรือความรู้สามารถช่วยทบทวนความรู้ให้กับนิสิต รวมทั้ง กระตุ้นให้นิสิตเกิดการเรียนรู้และคิดครอบคลุมในทุกด้าน ทำให้นิสิตได้รับความรู้ที่หลากหลายและมาจากหลายมุมมองที่เป็นไปตามความถนัดของอาจารย์ในแต่ละสาขา นิสิตรายงานมา ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้และทักษะจากการเข้าร่วมสัมมนามากที่สุด คือ การวิจารณ์ของคณาจารย์ที่ดูแลประจำห้องย่อย และการสืบค้นหาข้อมูลด้วยตนเอง ทั้งนี้ทักษะทางวิชาชีพที่นิสิตรายงานมาได้รับการพัฒนาจากกิจกรรมสัมมนานี้ที่สำคัญคือ การเขียน SOAP note การประเมินปัญหาจากการใช้ยา และการวิเคราะห์โรคโดยใช้หลักการของ IESAC ส่วนเรื่องที่ต้องปรับปรุง คือ การสังสรรค์วรรณกรรมที่นิสิตยังขาดความเข้าใจและไม่แน่ใจว่าความรู้ที่มีอยู่ถูกต้องหรือไม่

ในส่วนคณาจารย์ในคณะฯ ก็สามารถประเมินผลความรู้และทักษะทางวิชาชีพของนิสิตได้โดยผ่านการประเมินผลรายงาน และการตอบคำถามในกิจกรรมสัมมนา ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาการเตรียมความพร้อมให้นิสิตก่อนออกฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพ อีกทั้งยังช่วยพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ การรายงานกรณีศึกษาต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดรับกับการศึกษาในหลักสูตรใหม่ 6 ปีที่มีความเฉพาะทางมากขึ้น อย่างไรก็ตาม คณาจารย์เองก็มีความจำเป็นในการเสริมสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณหน่วยฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพ คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมสัมมนาในชั้นเรียนเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านจากทุกภาควิชา ที่ได้เสียสละเวลาเข้าร่วมประเมินผลตลอดกิจกรรมสัมมนาในแต่ละครั้ง พร้อมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนและการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพเภสัชกรรมชุมชน

เอกสารอ้างอิง

1. The Pharmacy Education Consortium of Thailand (PECT). Handbook on professional externship in community pharmacy in academic year 2013. Publisher unknown; 2013.
2. Chaiwat Sutirat. New approaches in education: theories, practices and research findings. Nontaburi: Sahamitra printing and publishing; 2010. p. 63-74.
3. Committee for Experiential Education in Community Pharmacy Practice. Handbook on professional externship in community pharmacy in academic year 2013. Bangkok: Faculty of Pharmaceutical Sciences, Chulalongkorn University; 2013.

Formative Evaluation of Experiential Education on Community Pharmacy Settings through Classroom Seminar Activities

Suntaree Watcharadamrongkun and Sathitpong Thanaviriyakul

Department of Social and Administrative Pharmacy,
Faculty of Pharmaceutical Sciences, Chulalongkorn University

Abstract

Objective: To evaluate seminar activities held during experiential learning in community pharmacies in terms of student's satisfaction, knowledge and skills among fourth-year students in Doctor of Pharmacy Program, the Faculty of Pharmaceutical Sciences, Chulalongkorn University. **Methods:** The seminar was held during May-July, 2014 by having the students present their assigned case-study reports. The researchers evaluated the activities using self-administered questionnaire completed by the students. A focus-group was also conducted in faculty members involved in experiential education in pharmacy practice settings. **Results:** More than 70% of students were satisfied with the format of seminar activities especially comments from faculty members with various expertise and experiences. Students are motivated to have critical thinking and learning from several viewpoints. The students reported that comments from the faculty members in each activity and self-learning had the highest impact on their knowledge and skills obtained from seminar participation. Journal club is the seminar activity needed the most improvement because of the limitation on students' knowledge and understanding. **Conclusion:** Classroom seminar activities can enhance student learning and evaluate student's professional knowledge and skills for educational development.

Keywords: evaluation, formative evaluation, experiential education, seminar